

Zdenko Kodrič

Šla sem skozi bitko, a ne čisto sama

(odlomek iz romana)

Zinka že od zgodnjega dopoldneva čepi na drevesu.

Straža je opazila smučarje, tekli so severno od tabora, štirje v belih plaščih, na prsih brzostrelke, pod pelerinami obrisi daljnogleda in ročnih bomb. Nova, do zob oborožena patrolja je bila hitra kot blisk. Zinka jo je opazila prva, siknila je dol proti stražarju, in ko jo je uzrl, je prikimal in stekel za smučarji.

Vrne se čez deset minut, zasopihan, poten in slabe volje. Zinka se nejevoljno nasmehne, stražar dvigne dlan in obrne sredinski prst proti njej, zakolne, prehitri so zanj, sploh pa ne ve, kdo so bili, mogoče celo njihovi, izpod Karavank, iz Gorenjske. Zinka pogleda proč, sede na vejo in poišče novo razgledišče. Zamži, naglo odpre oči, spet zamži, odpre oči in se zagleda v silhuete, ki se premikajo tik pod taborom in strelskimi jarki. Švabi, pomisli, samo Švabi so lahko tako drzni in tako oblečeni. Mimohod vojakov se ne neha. Zinka začne šteti, vojaki hodijo od desne proti levi, potem od leve proti desni, kolona nemih soldatov je vsakič za nekaj korakov bliže taboru, dvigne puško, jo stisne k ramenu in čaka in šteje. Pri tristotem vojaku se dvigne, stopi na vejo pod sabo in skoči v sneg, to ni dobro, zine predse, pocuka stražarja za rokav, ali kaj vidi? Stražar prikima. Kaj bova? vpraša Zinka. Stražar dvigne roko in si položi prst na usta, mogoče gredo mimo, mogoče so na hajki, mogoče jih niso opazili. Mogoče, mogoče, ponovi Zinka, javiti je treba. Naj gre ona, zine stražar, leže v sneg in previdno potegne k sebi puško, potem se splazi h Kelihu, migne z glavo dol proti bukovim drevesom in ga vpraša, ali kaj vidi. Vidi, odvrne Kelih, sliši tudi, smrt drsi po snegu, ampak njemu se zdi vse to privid, strah ga preganja, mu kaže čudne podobe, potem stari zajame sapo, pokliče sinova, in ko se mu približata, jima reče: danes je sodni dan, spodaj vidi Švabe, grozne prikazni, in kdor tako neprizadeto hodi, dobro ve, da je blizu zlata jama. Črni in Suhi se zazreta v daljavo,

pogleda švigata med drevesi, potem pogledata očeta, ki se jima smehlja, in opazita Zinko, ki z razprtim plaščem teče proti zemljankam.

oborožitev tretje čete: 1 kom težki mitraljez s 500 naboji, 1 kom puškomitraljez s 400 naboji, 1 kom francoska puška s 45 naboji, 1 kom lovska, 1 kom avstrijska puška, 15 kom mavzerka s po 80 naboji in r. bombe:

pod zemljo skriti partizani dihajo neslišno – kašelj je izumrla stvar, srce pospešeno bije, roke drhtijo, mišice na obrazu trzajo – ženske počepnejo, sklep v kolenih ne počí, videti je le sapo, ki nemirno plava po zraku, iz vseh frčijo vesele zgodbe, žalostne zadržujejo v sebi, cigaretni dim požira svetlobo in obraze, in ko čiki ugasnejo na tleh, je v zraku čutiti nemir, iz spomina izginjajo obrazi in glasovi, v kotu zemljanke miglja pajčevina, v daljavi se oglasijo vrane.

Iz zemljanke, ki je blizu štabne, se splazi Zinka v svojem predolgem plašču, glava ji nervozno pleše sem in tja, stiska si orožje k prsim in odpira usta. A iz njih ne zleze zvok, kaj šele beseda, tudi v zemljanki borcem ni rekla nobene, glavo ji bo razneslo od napetosti in pričakovanja, preskoči jamo za kurjenje ognja, plane ven, steče proti strelskemu jarku, se nasloni na bukev in ustrelí;

triglavko ji odnese z glave, pobere jo in ko se poleže zvok strela, se vsuje toča krogel z vseh strani. Zletijo čez zemljanke, v sredo tabora se zapíčijo mine iz minometov, eksplozija sledi eksploziji, zaropotajo strojnice in puške, odjeknejo ročne bombe, z vseh strani udarijo človeški glasovi, nastane trušč, kakršnega še nihče izmed vojakov ni slišal, v zrak frčijo lesene klopi, late kuhinjske barake, smrekove veje, sneg in zemlja, nasuta na rove. Stražarji prve čete zadržujejo napad na severni strani tabora, na vzhodni so že borci druge čete, trije tečejo na zahodno stran, na pomoč stražarjem četrte, a preden zavzamejo položaje, jih pokosijo strelí.

V taboru zavlada panika. Gregor stoji pred dolgo mizo, na njegovi levi in desni so poveljniki čet, nasproti stoji Grof. Je radio živ? zagrmi Gregor. Grof odkima. A da ni, kje je zveza, poklicati je treba pomoč. Koga bo poklical, vpraša Grof, nebesa? Naj ne zajejava, zapiska Gregor, kje je radio? Ko ga najde, skritega pod šotorskim platnom, ga dvigne nad glavo in z vso silo trešči ob tla, zdaj imajo zvezo, z oslom, kriči in s škornjem tepta razbite bakelitne kose radijskega aparata, zunaj je pekel, se tega zavedajo? Sami se morajo izvleči iz tega dreka! Cik-cak iz zemljank, ves čas pa naj streljajo, zadnji patron imajo zase! Ko se zadnji požene ven, ga zadene v roko, stisne pest in teče proti zahodnemu delu tabora, švigne mimo

zemljanke, v kateri je ženski vod, zavpije: na tla, na tla, vsaka posebej ven, streljaj, streljaj, Švabi so na jagi! Nad taborom zažvižgajo mine, treščijo v drevesa in sneg, močno zasmrdi po smodniku in še po nečem, Gregor ugiba, po zažgani koži? Minam sledi toča krogel iz pušk in brzostrelk. Pred komandantom teče Bukva, rafal prežaga njegovo telo, sope in kriči, Grof, ki se previdno plazi iz zemljanke, ga opazi, se priplazi k njemu, ga potegne k sebi, a ga zgrožen spusti, k sebi je potegnil trup brez nog, Bukva zavije z očmi, zavpije, zajame zrak in izdihne, kot da bi iz balona spustil zrak. Grof mu z dlanjo zatisne izbuljene oči, ko bi te poslušali, bi živel, dragi moj, vsi bi živeli, tiho reče, komu v čast vse to, bolečinam, bukvam, peklu? Zdravnik se prevale čez Bukvo, na drugi strani spet ponovi, komu v čast vse to, bolečinam ...

Iz zemljanke, v kateri so ženske, pogleda Tanek, zastane, potem se vrže ven, steče k smreki, se vzpne na okleščene veje in spleza na drevo, za pasom ima pištolo, izvleče jo in cilja, zadene v črno, pod njim pade orožnik, še strelja, pade drugi orožnik, pade tretji, Tanek si stisne pištolo med noge in čaka, puha si v roke, ki so brez rokavic. (Nemci se ozirajo po drevesih. Iščejo ostrostrelca.) Tanek pod sabo opazi očeta in stražarja, ležita v jarku, oče ima ob sebi lovsko puško, z vojaško strelja, tik ob njem je daljnogled, dolgo ponavlja iste kretnje: pomeri, ustrelj, repetira, pomeri, ustrelj. Nekaj metrov proč sta borca iz druge čete, približa se jima Gregor, maha s krvavo roko proti njima, potem leže in vrže Kelihu svojo brzostrelko; stražar se splazi h komandantu, mu zravna roko in iz rane potegne naboj, Gregor zatuli od bolečine, naj pritisne dlan na rano, vpije stražar, naj jo z rokavico pokrije, Gregor dvigne roko visoko v zrak, jo naglo spusti in stisne k prsim, rafal, ki zabrenči za njim, odtrga drugo roko, Gregor se obrne, pred njim stoji postaven orožnik s strojnico, zažene se vanj in se ustavi tik pred njim, se prime za prsi in pade, odtrgana roka se zvali v sneg, kri se razlije po suknji in plašču in zmrzali. Tanek ustrelj – kar tako na slepo – zavpije: jajca ti odgriznem! Orožnik se opoteče, zašviga z očmi, išče glas in naposled pade v vejevje. Sledi premolk. Vsaj Tanku se zdi, da se je stroj pod njim ustavil. Sliši petje. Z desne prihaja *Kovači smo*, preglasi jo pesem *Hej, brigade*, čez obe pesmi gre melodija *Kje so tiste stezice in I nad parohodjem* ... Tanek ustrelj v zrak, pokliče očeta, a ga ne prikliče, odpre šaržer – prešteje naboje – ga potisne v ročaj in si cev prisloni na čelo; ne bo se počil, šepne, pade dol, lahko se ubije.

Kelih pograbi Gregorjevo brzostrelko in strelja z njo gor in dol in oponaša glas orožja. Tanek z drevesa opazuje prizor pod sabo, se pokrije z dlanmi in zajoče. Na drevesu se skriva še nekdo. *Ženska*. Tanek opazi samo njene noge, stoji na veji in se premika sem in tja, ne ve, kdo je,

fantič spleza dol in steče k očetu. Ko leže k njemu, se nad njim pojavijo velikanske postave. Švabi. Njihove puške so prislonjene k ramenom, obraz močno nagnjen k orožju, prsti pritiskajo na sprožilec. Preskočijo jarek in ležeče borce in se kot divje živali poženejo proti zemljanki, iz katere lezejo dekleta, previdno, druga za drugo, zakrožijo okoli ognjišča, zunaj vstanejo in stečejo proti razbiti kuhinji, za njimi vojaki, njihovi obrazi spačeni od jeze in nadutosti in ko najmanjši izmed njih zavpije kom, kom, Mädchen! se ženske ustavijo in naglo obrnejo, preden dvignejo puške, zrak predrejo oglušujoči streli, krogle ne izbirajo cilja, nekaj deklet pade na kolena, zvišajo se od bolečin, dve sta pri priči mrtvi, njuni glavi se zapičita v sneg, druga dekleta se razbežijo.

Tanek na svojem obrazu začuti težo, oče mu z dlanjo pokrije oči, mu potisne glavo v sneg in ko opazi vermane, ki se podijo za ženskami, vstane in naperi brzostrelko proti njim, rafal vžge po njihovih hrbtih, telesa se upognejo, noge jim zaplešejo v prazno in potem padejo, z vso svojo težo popadajo v sneg, dva obležita na štorih, ki kot križa štrlita iz snega in zemlje. Tanek dvigne glavo, očetu pomoli ročno bombo, ki je položena na smrekovih vejah, zmanjkalo jih bo, reče oče, v komandantovi luknji so. Kaj bo potem? vpraša Tanek. Ne razumem te, odgovori oče, po tem boju, misliš? Fantič prikima. Prišel bo večer, večerjali bomo in se smejali, kako so jo Švabi vsak po svoje ucvrli v dolino. Ucvrli? se začudi sinek. Ja, mali, brezglavo bežali. In kaj bo po večerji, ata? Po večerji bo sestanek, pohvalili ga bojo, mu odgovori in v njegovih očeh se nabirajo solze. Kaj bo jutri? sili Tanek. Jutri bomo dolgo spali, potem pospravili, pokopali bomo borce in spet bo vse tako kot prej. Ne bo, ata, reče Tanek, jutri ne bo nikogar več. Kje pa, vsi bojo, če bo treba, bojo vstali od mrtvih kot Jezus! Kot Jezus, ponovi Tanek za očetom, je komandant naš Jezus, ata, se nasmehe. Ja, Gregor je naš Jezus Kristus, šepne oče, on nas bo popeljal čez vodo in skozi zamete v lepo prihodnost in ko bo vojne konec, bojo Ruše tako lepe kot še nikoli. Kaj pa naša Lobnica, ata? vpraša Tanek. Lobnica je že zdaj najlepša na svetu, mali moj, mu odgovori. Tanek steče proti zemljanki, v njej je zaboj, poln ročnih bomb, napolni si žepe, tri položi v kapo, preostale v šotorsko platno, oprta si ga na rame, zunaj opazuje položaj, oče mu maha in potem s prstom pokaže gor proti gošči. Tanek ugiba: naj gre gor in potem po jarku k očetu ali naj samo pazi na goščo, iz katere se vali dim? Požene se naravnost proti očetu:

mimo njega švigajo krogle, Tanek teče, ne ozira se nikamor, potem ga zadene, v trebuhu ga hudo zapeče, zavrti se mu, izgub stik s tlemi, noge grabijo v prazno – in pade – rebra udarijo po bombah, ki jih tovari na hrbtu, za trenutek zamiži, pred njim je vse rdeče, potem črno, spet

odpre oči in zasliši očetov glas, Tanek, Tanek, pridi, pridi, mali, zdrži, dihaj, dihaj! Kelih se vrže iz strelskega rova in se plazi proti sinu. Mali mu maha, se smeji in kliče: ata, ata, ata! Kelih zleze v kotanjo, ki so jo naredile mine, dvigne glavo in se ozira po taboru, razdejanje na vsakem koraku, strehe zemljank so preluknjane, čez šture visijo mrtvi borci, večina z iznakaženimi obrazi, nekdo je brez rok in tik ob tem truplu leži Tanek. Sliši njegovo dihanje, ki se spreminja v sopenje. Dvigne se, čezenj švignejo krogle – Švabi pazijo na vsak njegov premik – vrže se nazaj v kotanjo, leže na hrbet, napolni brzostrelko, vstane in sproži proti skupini vermanov, ki se mu približujejo z desne, plane ven, preskoči požagano drevo in se nasloni na bukev. Nekaj korakov ga loči od sina, potuhne se, z glave si sname triglavko, jo potisne v žep in se skloni. Poljubi tla, leže in zarije z glavo v sneg in zemljo, do nosu je že notri, v usta mu silijo koreninice, on pa kar riže in je podoben krtu, ki išče zavetje v temi zemlje. Če bi imel še več moči, bi se ves skrnil pod zemljo in pri sinu pokukal ven, ga potegnil v rov in izginila bi iz tabora, se prikazala na drugi strani in od tam užgala po Švabih. Ko njegova glava naleti na ogromno drevesno korenino, sežejo roke v globino in kopljejo. Ko skoplje jamo pod korenino, z rokami seže nazaj, si odpne pas in gumbe na plašču in ga sleče, podoben je kači, zvija se sem in tja, sili v izkopano zemljo, a telo ne more noter, leze zadenjsko in ko je glava zunaj, zajame zrak in pogleda proti sinu. Ne opazi ga, sliši njegovo neutolažljivo ihtenje, potem zagleda postave, ki se mu približujejo, trojica naperi puško vanj, odjeknejo streli in Kelih z zadnjimi močmi lovi sinov klic: ata, ata!

oborožitev v vojnem času je bila na nemški strani izjemno sodobna, MP-38 (Schmeisser, Maschinpistole), kaliber 9 x 19, teža 4,7 kg, dolžina 630 mm z zaprtim kopitom, z odprtim 833 mm, 500 nabojev v minuti, v polnilniku 32 nabojev, domet natančnosti cca 100 m:

taktika bojevanja iz zemljank in bližnjih rogov je v začetku napada na tabor videti uspešna. Tropin je prepričan, da bo tudi zunaj taka. V zemljanki, v kateri v krsti leži Marijan, zadržuje nekaj borcev, stojijo okoli njega in buljijo v tla, na katera jim s kazalcem riše položaj: Švabi so zanetili požar na robu tabora, zemljank in rogov niso opazili, presenetili jih bojo, ko planejo iz njih in udarijo z vsem možnim orožjem, Švabi se spopadajo le s stražo in posamezniki. Ko nariše puščico, ki je usmerjena iz zemljanke, borci vedo, da bo treba ven, v boj. Vsak na svojo stran, zahteva Tropin, teči je treba do okopov, najti si morajo dobro zavetje, vsak pazi nase in

na drugega, v takem primeru je treba rit bolj varovati kot ksiht, dotikati se morajo, ne prestopiti meje tabora, nikamor se jim ne mudi, do večera imajo čas in Švabov ni toliko, da ne bi bili nepremagljivi. Ko eden strelja, drugi opazuje in nasprotno, ves čas na preži, premikati se je treba gor in dol, naprej in nazaj. (Malokdo ve, da je padel Gregor.) Ko ukaže: ven, v boj, se sedem partizanov zakadi iz zemljanke, prvega zadene v ramo, na roki zazija široka rana, kri lije po rokavu, borec pade na kolena, drugi, ki mu sledi, spusti orožje, si zamaši ušesa in ko zagleda ranjenega, se vrže na tla, bruhne po njem, ga potem dvigne, udarja po licih, ranjeni kriči in joče, zvalita se nazaj v zemljanko. Peterica ju preskoči, pred njimi krogle dvigujejo sneg in zemljo in veje. Tropin zavpije: umik, umik, nimamo kam! Kratki rafali ga utišajo, tik ob sebi opazi borca, ki so mu krogle odprle trebuh, kri mu zaliva trebušno votlino, Tropin se ozre gor, mladenič ima zaprte oči, obraz pa nasmejan, čudno nasmejan, smeh prijetnega slovesa. Tropin se umakne, upre noge ob mrtvo telo in ga obrne na trebuh. Dvigne glavo, se splazi do štora, na katerem visi mrtev verman, in opazuje zdravnika:

ta vlačí borca v svojo zemljanko. Dvigne se, skoraj stoji in opreza za komandantom, taktiko, ki so jo izbrali, je treba nujno spremeniti, zasesti morajo drugi strelski jarek, ki je izkopan okoli tabora, potem pa jurišati ob podpori strojnice, ki jo je treba postaviti v bližino kuhinje. Če Švabe napadejo na tak način, bojo hkrati napadali in branili tabor, domneva, da pozna sovražnikovo taktiko: obroč okoli tabora, napad minometov in posamezni vpadi na partizanske položaje.

Streljanje ne poneha niti za hip, stalen in oglušujoč hrup napolnjujejo še ženski kriki in vpitje ranjencev in ukazi orožnikov, vermanov in esesovcev.

Marjeta se prebije iz zemljanke, za njo se plazi Tropin, ustavlja jo, vleče za plašč in belo rjuho, s katero se je ogrnila, in ji ukazuje, naj se potuhne, naj pazi nase, naj se vrne. Ne posluša ga. Zažene se gor po potki, ki vodi iz zemljanke, se prevali na bok in nameri. Tropin se umakne na desno in jo krije, prav s te strani je streljanje najmočnejše. Izstrelki švigajo mimo njiju, manjši naboji tenko žvižgajo, debelejši basirajo, večina se razleti na smrekovih deblih, odbijajo se od tal in prestrelijo svojo lastno senco. Nekaj metrov proč je skupina borcev tretje čete, v središču taborišča ni nikogar. Tropin pokliče Marjeto in ji z brzostrelko pokaže, kam se morata prebiti. Marjeta odkima in mu pokaže palec, Tropin zmaje z glavo, nima smisla, če se prebijeta v štabno zemljanko, si bosta rešila kožo;

(navzgor obrnjeni palec je Gregorjeva zamisel in pomeni samomor, zadnji naboj za svojo smrt.) Dvigne se, se kot žival požene naprej, cilja ne

doseže, rafal mu prerešeta prsi in noge, Tropin pade, zleze vase, poskuša dvigniti glavo in pogledati Marjeto, njegovi naporji so zaman, izpod njegovega blatnega plašča se skotali veliko jabolko, čez čas poskoči in preden pade v sneg, ga zadene rafal in se raztrešči. Marjeta joče, skozi solze vidi tovariše: merijo, streljajo, se premetavajo po snegu – in vsak, ki pokaže glavo ali telo iz kritja, umre.

Obrne se na hrbet, skrita je za velikim štorom, in s premiki glave išče Vencelja. Opazi ga na drugi strani velike zemljanke. Njegova lovska puška je videti kot strelvod. Ko jo dvigne v zrak, jo krogle prepolovijo. Vencelj ji pomaha s kapo brez zvezde in pokaže na položni breg, ki se širi pod njim. Na vrhu vzpetine, poraščene z nizkim grmičevjem, se zbirajo. Tam opazi Črnega, k drevesu se stiska Hervard, pod njima leži Suhi, nekaj korakov naprej kleči brkati Grof. Ko zdravnik dvigne roko, se poženejo po bregu. Vencelj odvrže zlomljeno puško, se zvali na bok, pade z zemljanke v sneg, zadene ob mrtvega borca, iz rok mu moli revolver, iztrga mu ga, vstane in steče za bežečimi tovariši. Potem se ustavi, se vrže na tla in pogleda nazaj. Opazi Marjeto. Proti njej se plazijo Švabi, pet vermanov, zavpije: Marjeta, Marjeta! Njegov glas je ne doseže. Marjeta se skobaca na kolena in ko opazi peterico nemških vojakov, potegne puško k sebi, jo obrne, položi palec na petelina, si vtakne cev v usta in sproži, glavo in telo ji vrže vznak, Švabi se – vsi krvavi - razbežijo. Vencelj vstane, zakriči in se spet zapodi za Hervardom, bratoma Kelih, Grofom in drugimi. Po nekaj korakih se ustavi, obrne in teče nazaj, prebije se skozi točo krogel, skoči na zemljanko, se splazi k Marjeti:

jo prevali na trebuh – ne more gledati njenega ranjenega obraza – hrope vanjo: Marjetica, Marjetica, lase ji zasuje s ploho poljubov, boža jo po hrbtu in nogah, popiha po gležnju, povitem v črtasto flanelo, spet zleze k njenim lasem in jih poljublja, jo prime za roko, prevali nazaj in se spomni njene prošnje: *če umrem, poišči pismo!* Razpre njene dlani – nič. Seže v žep njene plašča in najde, kar išče. Pismo. Raztrga ovoj, se obrne na bok, se zvije v klobčič, z zmečkanega listka prebere: *Ljubi moj Venci, prosim, odpusti mi, tvoja sem bila in tvoja ostajam. Bila s tvojim očetom. Sama sva bila v hotelski sobi. Plačala sem, kar sem morala plačati. Edini je bil, ki mi je po smrti mamice in ateka pomagal. Oprosti! Vedno tvoja Marjeta.*

Marjetica moja! Ljubica moja! Odpri oči, prosim! Stresa njeno telo in poljublja njene lase, vse mi povej, ne, ne, saj ni treba, odpri oči, slišiš? (Ne more se pretvarjati, da je njegova ljubica, zasliši njen globoki glas. Nekaj je narobe, ga prešine. Vse, mu odgovori glas, ki ni njen, je prebral pismo? Sem, odgovori. Sram jo je. Česa? Pretvarjanja, odgovori glas, ki pride izpod nje, mogoče iz zemlje. Če nekdo tako govori, nekaj skriva,

ji šepeta v lase, nekaj slabega je v njem, ampak ti nisi slaba. V njej je veliko slabega. Ni res, angel moj! zavpije. Je, je. Jo vidi? Je sploh vidna? Ona ne vidi nič. Vidi jo, Marjetica, svoje oči ji da, zajoče, in svoje srce, oropano ljubezni. Ne bo šlo, njene oči bojo umrle in on z njimi, njen jezik se že spreminja v kamen, oprost, oprost, odmeva njen glas, izgubljen v daljavi.) Njeno telo si oprta na hrbet in leze z njim sem in tja, se zavalja v strelni jarek, se potegne ven in spet plazi nazaj, pred barako se ustavi, se nadiha, potegne njene roke čez svoja ramena in se premakne naprej, Vencelj zajoče:

podaril ti bom hišo iz rož, ob reki bo stala, v njej se boš kopala, vrni se, angel, dvigne glavo, razpre dlan, v kateri stiska papir, in ko si v usta tlači Marjetino pismo, na temenu začuti mrzel dotik. Železo. Na hrbtu strahovito težo. Poskuša se izviti. Ne more. Obrne glavo, nad njim se sklanja obraz, znan obraz, lepo obrit obraz, to je obraz Bernarda Hartliebeja, obraz frizerja z Aleksandrove ceste. Zamži, obrne glavo in jo potisne v sneg. Še nekoga opazi. Za frizerjevo glavo še nekdo, znan obraz, lep obraz, to je obraz Filipa Hartnerja, obraz sošolca s tehnike. Komaj diha. V desnici stiska revolver. Premolk je vedno daljši, v sneg in njegova ušesa se tihotapi Filipov glas, tiho ukazuje, Bernard, tega ne, tega ne, žive hočejo, naj sune punco z njega, naj ga obrne, naj ga z nogo obrne, a previdno, šepeta Filip, ni nevaren, vseeno mora paziti, za nič drugega ni kot za noge umivat, se zarezati. Frizer se skloni in zapiska v Venceljevo uho, firer, kaj, v imenu firerja ga bo poslal na drugi svet, svinja, svinja banditska! sika. Ko frizer umakne nogo z njega, se Vencelj sunkovito obrne, dvigne revolver proti obrazoma, a preden ustrel, zasliši strel in peklensko ga zapeče nekje spredaj v glavi, v hipu je omamljen, ohromljen, roka pade nanj, potem še revolver, breztežen postaja, ziblje se sem in tja, drsi navzdol, vročica ga preplavi, ne čuti nog, kot da bi bil brez telesa, brez obleke, čisto nag, z lasmi otipava zrak, nasičen s smodnikom, stemni se mu pred očmi, v očeh neznosna vročina, vse njegovo nekam izginja, se spreminja v tisoč oblik: v meglo, kaplje, olje, v kamne, veje, korenine.

Ne bi smel, zine Filip, žive hočejo. Moral je, tu ni pardona, hipnotiziran je bil, svinja! zavpije Bernard, če bi mu poslal kroglo v glavo, bi zdaj on ležal v snegu, samo neizmeren zanos ustvari veliko dejanje, to mora razumeti! Ja, saj poskuša, se slini Filip, slab šahist je bil in kdor slabo šahira, življenje gladko ga prezira, se zarezati skozi zobe.

Približajo se vojaki, sklanjajo se nad Venceljem, udarjajo s puškinimi kopiti po njegovih prsah, se uživaško režijo, na rokavih dolgih plaščev se jim svetijo zeleni kljukasti križi.

o nemški vojski ne vem veliko, škoda, ampak ta vojska je neobičajna, pametna, vztrajna, taktično zrela, ofenzivna, skrajno disciplinirana, ampak to ni vojska naše prihodnosti:

Bernard Hartliebe si čisti znak na rokavu, tole si je treba zapomniti za vse čase, čepi na štoru in gleda barako, ki je nekaj metrov pred njim, na njegovi desni stoji Filip, zakaj si je treba zapomniti, je radoveden. Za zgodovino nemškega naroda, za strah, folk mora spoznat, kdo so, odgovori frizer, ni mu žal za mrtve pezdete, niso taki, kot jih vidita v resnici, buržujski nastopači, preoblečeni v cape, v vojno so šli malo hujšat, malo na zrak, kar naj jih pogleda, in vse te ničvredne barabe je treba fotografirati, dokumentirati, dokazi bojo živi šele takrat, ko jih narod vidi, otipa, sliši. Ja, imaš prav, zašepeta Filip in z glavo migne proti baraki, notri so banditske babe. Bernard prikima, pokliče poveljujočega vermana na svoji levi: a vidiš bajto? šepne proti njemu. Oficir prikima, kuhinja, najprej rafali tja noter, potem navalijo, perje bo spet letelo! odgovori. Bernard se mu nasmehne, čaka na povelje.

Streljanje ponehuje. Borci se v jarkih pokrivajo z vejami in snegom, nase vlačijo zemljo, v zemljankah ni nikogar več, v kuhinji se skrivajo tri dekleta. Najstarejša se živčno plazijo po vseh štirih, mlajši negibno ležita pri peči in kotlih in se plašno ozirata naokoli, skozi široke špranje opazita trojico vojakov, ki streljajo s kratkimi rafali proti kuhinji. Spustile jih bojo čisto blizu, reče starejša, naj pridejo noter, dvignila se bo, ko vstopijo, dekletoma pa ukaže, naj jih ustrelita v hrbet.

Filip se že plazijo proti baraki, za njim nekam plašno Bernard in do zob oboroženi vermanski poveljnik. Pri vhodu v kuhinjo vstanejo, namerijo puške v notranjost, sprožijo nekaj strelcev in obstojijo. Pred njimi se pojavi postava, partizanka se smeji, njen smeh je podoben renčanju, vojaki se spogledajo, Bernard z vso naglico napolni in ustrelji. Ženska pade, obkrožijo jo, sklonijo se nad njo, verman potegne nož izza pasu, tedaj pa rafal. Kot pokošeni padejo na žensko. Bernard trzne z nogami, zavije z očmi in – prekleto Pohorje, tako je njegovo slovo? Nihče mu ne odgovori, Filip in poveljnik se ranjena plazita proti izhodu, sledita nagonu, ki ga določa v gene zapisana večna manira, obžalujeta trenutek svojega rojstva in trenutke, ki sta jih doživela v baraki.

Verman niti ne ve, kje je, na evropskem Zahodu ali Vzhodu, vseeno mu je bilo, ko je pijan odhajal na fronto, Filip pa joče, prikazujejo se mu mari-borske ulice, stoji na pločniku Aleksandrove in uživa nad nobel oblečenimi tujci, steče za njimi, v gladki nemščini nagovori enega izmed njih, ta ga povabi na pivo in uživata v mrzlem sončnem popoldnevu: Verantwortung

nach oben, Autorität nach unten! Zdaj pa – usrane ženske so jih onesposobile – kakšna sramota! Filip je pripravljen prositi in moliti za svoje življenje, vermanski poveljnik je prepričan, da se bo izvlekel iz dreka. Ko se priplazita do širokih, na stežaj odprtih vrat, nemški vojak vstane, a takoj pade, kri mu brizgne skoz hlače, v noge ga zazebe, začuti milijon mravelj, leva noga odreveni, desne že nekaj časa ne čuti več, za njim se vleče, kot da bi bila noga nekoga drugega. Je v redu? vpraša Filip. Verman odkima, zapre oči, njegov obraz se spremeni v eno samo bolečo gubo, konec je z njim, sikne. Filip se potegne čez luknjo, ki jo je naredila eksplozija, nad robom se ustavi in se ozre proti baraki. Na pragu stojita dekleti:

ena z mavzerico v rokah, druga z lovsko puško, merita proti njemu. Namsehne se jima, dvigne roko: se predaja, ju pozdravlja, jima želi povedati, da je na koncu z močmi. Kaj je, kaj bi rad? zasliši eno izmed deklet, šus v glavo, svinja švabska, kako je mogel prit sem gor in pobijati? Koga je ubil? vpije mlajša. Stoji razkoračena tam, dolg plašč ji sega skoraj do tal, pod njim nosi debel moder pulover, opasana je, za pasom tok s pištolo, veter ji dviga črne lase, koga si ubil? ponovi. Filip povleče puško k sebi in zavpije: nikogar! Laže, zarenči črnolaska in se vrže v kotanjo, druga počepne in napolni cevi lovske puške in ustrelji. Filipa zaskeli v prsih, skozi je šla, pomisli, kako peče partizanska krogla, matervola, kam je nabasal! zapiska, stegne noge, glavo položi na odžagan borov hlod, zamiži in – s prezirljivimi grimasami na obrazu – spet potuje po ulicah velikega mesta, vidi svetilke, a ne v naravni velikosti, nizke kot vijolice – in pokrite z lončenimi stožci – in tisti, ki stopajo v mesto, ne vidijo luči niti ljudi. In bolje je tako, pomisli Filip, kdor ne vidi, slabo ne misli. Poči prasca, poženi mu kroglo v glavo! vpije dekle. Filip razločno zasliši strel, veter pihne čezenj, močan pih, ker mu zemlja in sneg napolnita usta, na prsih se v gumbe in usnjena pasova zatakne kos papirja – karta/zemljevid. Trenutek zatem je pri Filipu Mihael Hartliebe. Stika za zemljevidom. Ko je skakal čez zemljanke, mu je padel iz torbe, opazi ga na vermanu, skloni se nadenj, ga previdno potegne z njega in skrbno zloži in ko vstaja, v blatu opazi negibnega brata Bernarda in ženski, ki tečeta okoli barake.